

OD IZLOŽBE DO NOVOG POSTAVA ZAVIČAJNOG MUZEJA OTOKA VISA

Vladimira Pavić

Jozefina Dautbegović

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Kada je, sada već gotovo davne, 1995. godine Nataša Mataušić kustosica Povijesnog muzeja u Zagrebu, u ovom istom časopisu br. 26 (1-4) 1995. pisala o transformaciji Memorijalnog muzeja Vis u Zavičajni muzej otoka Visa, nije mogla ni pretpostaviti da će ta tema biti aktualna još dugo i iziskivati puno više truda, strpljenja, novca i živaca nego što se moglo očekivati, a sukladno tomu i zaokupiti veći broj ljudi. Sa željom da čitatelje podsjetimo na slijed događaja u vezi s ovom temom ukratko ćemo prepričati sadržaje dva članka koja

Grčke posude, 3.-1. stoljeće pr. K.
snimila: V. Pavić

su objavljena u *Informatici Museologi*, ovaj prvi spomenuti i drugi, tri godine kasnije, u broju 29 (3-4) 98., s nešto drukčijom problematikom.

U tekstu *Projekt transformacije Memorijalnog muzeja Vis u Zavičajni muzej otoka Visa* Nataša Mataušić daje pregled povijesti i događanja oko Muzeja od osnivanja 1964. do 1995. i navodi da je od osnutka 1964. memorijalni Muzej Vis - sjedište VŠ NOV i NKOJ djelovao u sastavu bivšeg Muzeja revolucije naroda Hrvatske, a od 1991. njegov pravni sljednik je Hrvatski povijesni muzej.

U rujnu 1994. grupa djelatnika Hrvatskoga povijesnog muzeja demontira trideset godina staru muzejsku izložbu na kojoj su bili izloženi svi predmeti skupljeni na samom otoku i kojoj se u stručnom muzeografskom pogledu nije moglo naći puno zamjerki, ali je interpretacija događaja bila takva da je prevladalo ideološko nad znanstvenim.

Postav je demontiran, a Muzej zatvoren za javnost.

Ideja o transformaciji "memorijalnog" u zavičajni muzej postojala je jako dugo, a osamostaljenjem Hrvatske i odlaskom jugo-vojske mogla se realizirati, no udaljenost matične ustanove znatno je otežavala "komunikaciju".

U tekstu koji slijedi Nataša Mataušić je napisala prijedlog transformacije i predložila idejnu koncepciju privremenog postava Zavičajnoga muzeja. Projekt transformacije trebale su razmotriti zainteresirane strane: Hrvatski povijesni muzej, Poglavarstvo općine Vis, Arheološki muzej Split. Kada bude prihvaćen prijedlog transformacije i preimenovanje, treba otpočeti izradu Prijedloga programa rada Zavičajnog muzeja otoka Visa. Program bi sadržavao niz standardnih muzejskih djelatnosti iz kojih bi, kao ukupan rezultat, slijedila izrada stalnog postava.

Kao i uvijek, najteži dio posla je osiguravanje sredstava za rad.

Što se krije iza zatvorenih vrata, drugi je tekst objavljen u *Informatici Museologi* 29 (3-4) 1998. koji govori o tome kako je u međuvremenu na Visu u povodu obilježavanja 175. obljetnice Arheološkog muzeja iz Splita bila ponovno postavljena i otvorena izložba "Issa otok Vis u helenističko doba" u prostorijama na prvom katu Gospine baterije (tako se zove utvrda), a brigu o izložbi preuzeo je kustos dotadašnjeg "memorijala" Vid Biličić. U srpnju 1996. organizirana je izložba "Sva sila put Visa" u povodu obilježavanja 130. obljetnice Viškog boja i ona je simbolično označila početak procesa transformacije iz memorijalnog u zavičajni muzej.

Godine 1996. Ravnateljstvo Hrvatskoga povijesnog muzeja prihvatilo je molbu kustosice Nataše Mataušić za privremeni premještaj na otok Vis, za voditelja zbirke Zavičajnog muzeja, uz uvjet osiguranja stambenog prostora za nju i obitelj u vrijeme boravka na Visu.

Poglavlarstvo grada Visa je donijelo odluku 25. ožujka. 1997. o dodjeli stana djelatnici HPM-a.

U međuvremenu je planirana još jedna izložba koja nije bila realizirana jer je iznenada umro dotadašnji kustos Vid Biličić, a i Ministarstvo kulture je tražilo da se objedine programi rada Arheološkog muzeja iz Splita i Hrvatskoga povijesnog muzeja iz Zagreba u onom dijelu koji se odnosi na njihovu djelatnost na Visu, a Poglavarstvo grada Visa ukida odluku o dodjeli stana Nataši Mataušić.

Muzejsko vijeće Hrvatske na sjednici 22. travnja. 1998. prihvatilo je zaključak da treba osnovati Zavičajni muzej otoka Visa, uz preporuku otvaranja radnog mjesta kustosa u Arheološkome muzeju Split za voditelja Arheološke zbirke Issa na Visu.

Za pripremu stručne muzeološke podloge bili su zaduženi Arheološki muzej Split te Hrvatski povijesni muzej.

Komisija HPM-a je izvršila reviziju muzejskih predmeta od 19. do 23. listopada 1998. i zaključila da se uočene nepravilnosti u vođenju dokumentacije i terminologije lako mogu ispraviti nakon osnivanja preimenovanog muzeja i zapošljavanja kustosa (Izveštaj je pohranjen u Arhiv MDC-a).

Prema Zakonu o muzejima, Narodne novine br. 142, od 28. listopada 1998., članak 17 glasi :...”Muzeji se mogu osnovati ako... postoji: muzejska grada, muzejska dokumentacija, prostor, sredstva za rad te stručno osoblje” .

Što se tiče prvog uvjeta, muzejske građe - ona postoji i njezin je zakonski sljednik Hrvatski povijesni muzej.

Muzejska dokumentacija, koja je drugi uvjet, također postoji ali nije sredena.

Treći uvjet -prostor, također je ispunjen. Gospina baterija je idealna za smještaj i rad zavičajnog muzeja, uz građevinske i restauratorske radove, čišćenje prostora i osiguranje barem jedne telefonske linije i računala povezanog na Internet.

Problem je nastao oko stručnog osoblja. Naime, od 1997. na otoku Visu nema stručnog osoblja koje bi moglo obavljati poslove kustosa. Sredstva za dosadašnju djelatnost osiguravala su se u obliku dotacije koju HPM dobiva od Ministarstva kulture.

Tko god bio budući osnivač Zavičajnog muzeja na Visu, Republika Hrvatska, Županija splitsko-dalmatinska ili Poglavarstvo grada Visa, mora preuzeti obvezu osiguranja stručnog osoblja i osiguranje materijalnih sredstava za rad. To bi ukratko bio sadržaj dva teksta Nataše Mataušić u kojima je pokušala prikazati razvoj događaja i napore u vezi s transformacijom *memorijalnog* u zavičajni muzej.

Djelatnost neoformljenog muzeja

U povodu Dana domovinske zahvalnosti, 5. kolovoza 1999. na Visu, u Gospinoj bateriji, priredena je još jedna izložba koja po

svojoj koncepciji, naporu koji je u nju uložen i ostvarenim rezultatima jest i treba biti temelj za novi postav Zavičajnog muzeja Vis.

Tu se opet vraćamo na početak priče, tj. na osnivača muzeja koji bi preuzeo obvezu osiguranja materijalnih sredstava za transformaciju muzeja. Upravo je zbog toga u Poglavarstvu grada Visa održan radni sastanak 2. srpnja 1999. na kojem su dvije točke dnevnog reda bile posvećene potrebi osnivanja Zavičajnog muzeja otoka Visa.

Na sastanku su bili nazočni: mr. Branka Šulc, pomoćnica ministra za kulturu, Katarina Babić, viša savjetnica Ministarstva kulture, Ankica Pandžić, ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja, Nataša Mataušić, viši kustos u Hrvatskome povijesnome muzeju, Branko Kirgin, muzejski savjetnik, i Boris Čarga, kustos iz Arheološkog muzeja Split.

Od strane Poglavarstva grada Visa bili su: Ante Acalinović, gradonačelnik, Željko Kordica, zamjenik gradonačelnika, Vinko Pavić, predsjednik Gradskog vijeća, i Siniša Brajčić.

Predstavnici Ministarstva kulture, Hrvatskog povijesnog muzeja iz Zagreba i Arheološkog muzeja iz Splita imali su zajednički stav: potrebno je osnovati Zavičajni muzej otoka Visa.

Čelnici Poglavarstva grada Visa nisu podržali prijedlog uz obrazloženje da oni nemaju novčanih sredstava za radno mjesto kustosa. Ministarstvo kulture ne bi moglo bez sudjelovanja Grada pratiti financijske programe, Hrvatski povijesni muzej nema obveze prema Visu jer je radno mjesto kustosa poslije smrti Vida Biličića, na inzistiranje gradonačelnika Visa Ante Acalinovića, pripalo Arheološkome muzeju Split (Boris Čargo, djelatnik Arheološkog muzeja Split je od 1998. kustos arheološke zbirke Issa).

Hrvatski povijesni muzej ima samo obvezu prema muzejskoj građi koja je sada u vlasništvu rečenog muzeja.

*Gradanski namještaj, poč. 20. stoljeća
snimila: V. Pavić*

*Dio postava s galebovima u imaginarnom letu
snimila: V. Pavić*

Unatoč nesuglasju čelnika Poglavarstva i Ministarstva kulture, u Program za 1999. Ministarstvo kulture je naknadno uvrstilo i Program Hrvatskog povijesnog muzeja za organiziranje i postav izložbe *Ususret Zavičajnome muzeju otoka Visa*, koja je otvorena uoči Dana domovinske zahvalnosti. Izložba je postavljena u cilju konačnog otvaranja vrata muzeja koji ima realne mogućnosti, zasnovane na do sada prikupljenoj građi, da muzeološki prati i prikaže kulturnu povijest jednog od najljepših jadranskih otoka.

Ususret zavičajnome muzeju otoka Visa

Središnji događaj čitave priče je izložba, sa simboličnim (proročkim) naslovom *Ususret Zavičajnome muzeju otoka Visa* koja svjedoči o realnim mogućnostima toliko spominjane transformacije memorijalnog u zavičajni muzej.

Organizator izložbe je, kako smo već napomenuli, Hrvatski povijesni muzej, Arheološki muzej Split i Grad Vis. Autorica koncepcije, izložbe i kataloga je viša kustosica Hrvatskoga povijesnog muzeja Nataša Mataušić, uz suradnju s kolegom

Borisom Čargom, koji je autor arheološkog dijela izložbe. Kataloške podatke pripremili su Boris Čargo, Nataša Mataušić, i sad već pokojni, dugogodišnji kustos, Vid Biličić.

Likovni postav izložbe je autorsko djelo Berislava Brajkovića, akademskoga kipara.

Tehnički postav realizirali su Mario Milos i Ozren Solić iz radionice HPM-a, a fotografije je radio Igor Brzoja iz HPM-a. Uz autore rečene izložbe valja spomenuti Miru Bunačića i Zlatu Vranjković-Barišić, djelatnike Osnovne škole "Vis" iz Visa, koji su prenijeli vrijednu zbirku etnografskih predmeta iz škole u Muzej za potrebe ove izložbe.

Koncepcija izložbe

Izložba je, kako je to već nekoliko puta naglašeno, zamišljena i predstavljena kao temelj za novi stalni postav Muzeja, koji bi, prema citatu iz kataloga izložbe: "... sa svojom pretpostavljenom arheološkom, etnografskom, kulturno povijesnom i zbirkom novije povijesti trebao postati središnje mjesto za organiziranje i usmjeravanje aktivnosti prikupljanja, stručne obrade, čuvanja i

*Djevojčica s mačicom, nepoznati autor, kraj 19. stoljeća
snimila: V. Pavić*

prezentiranja bogate kuturne baštine i povijesti otoka od prethistorije do današnjih dana”.

Izložba je postavljena u prizemlju Gospine baterije u jedinom trenutačno osobljenom prostoru u muzejskoj zgradi, koji je i ureden za potrebe izložbe.

Priča o otoku počinje gradom iz arheološke zbirke. Pedesetak izloženih predmeta: posude, skulpture, dijelovi hipokausta, nakit, novac, rimski natpisi i fotografije ilustriraju povijest otoka od grčke kolonije Isse osnovane u IV. stoljeću pr. Krista, koja je ujedno i najstarije gradsko naselje na teritoriju Hrvatske, preko helenističkog i rimskog razdoblja do srednjovjekovlja. Srednji vijek je slabije predstavljen materijalnim ostacima, što znači da taj period treba intenzivnije istraživati. Među malobrojnijim izloženim predmetima ističe se kamena skulptura sv. Mihovila iz 15. stoljeća. Zanimljiva i mnogobrojna otočna arhitektura tj. crkveno i svjetovno graditeljstvo od 16. do 18. stoljeća predstavljeno je fotografijama.

Najbogatije je zastupljeno 19. i 20. stoljeće s etnografskom i kulturno-povijesnom gradom kojom je prikazan svakodnevni život, naročito ribarstvo, brodogradnja i vinogradarstvo i vrijedni primjerci etnografskog tekstila (koji je ljubaznošću pojedinaca pozajmljen za potrebe izložbe).

Tradicija urbanog, građanskog života otoka naglašena je pojedinačnim primjercima i grupom namještaja obitelji Lučić-Roki te dvjema skulpturama Petra Palavicinija.

Novija vojna povijest otoka predstavljena je s nekoliko dokumenata iz 1942. i 1943. koji se odnose na svakodnevne probleme i život otočana, koji je i u ratu morao funkcionirati. Zanimljiv detalj je kapetanski stolac Fitzroya Macleana, šefa britanske vojne misije pri Glavnom štabu Hrvatske 1944. preko kojeg je prebačena avijatičarska bluza britanskog RAF-a.

Inventivno likovno rješenje izložbe radio je Berislav Brajković, Izložbena prostorija u obliku dugačkog pravokutnika podijeljena je pregradnim zidom s lučnim otvorima koji povezuju prostor u jednu cjelinu. Svi prozori smješteni u duboke niše, zatvoreni su panoima radi povećanja izložbene površine.

Polukružni strop obojan je plavom bojom koja simbolizira nebo. S plavog stropa vise papirnati galebovi koji pri svakom gibanju zraka dočaravaju iluziju leta. Mediteranska atmosfera naglašena je velikom fotografijom galeba u letu iznad blještećeg morskog prostranstva, smještena u duboku prozorsku nišu nasuprot ulaza u izložbeni prostor.

Legende uz izložene predmete su jednoobrazne s motivom akantusa, otočne biljke koja je kao grčka ostavština postala i sastavni dio viškog grba (*koji nije mogao biti izložen zbog izuzetno lošeg stanja*).

Postav nadopunjuju fotografije crkvenih predmeta koji nisu izloženi, antičkih lokaliteta i srednjovjekovne arhitekture.

*Ribarstvo, dio postava
snimila: V. Pavić*

Vitrine su dobro uklopljene i vizualno ne narušavaju arhitektonsko rješenje prostora. Izložbu prati katalog s tekstem autorice Nataše Mataušić u kojem je ukratko opisala povijest otoka Visa i bogatstvo kulturnog nasljeđa kroz stoljeća, od prvih spomenika materijalne kulture do osamostaljenja Republike Hrvatske i demilitarizacije otoka.

Kao poseban dodatak u katalogu je detaljno obrađeno 145 kataloških jedinica izloženih predmeta. Katalog je opremljen s dvije vrlo kvalitetno snimljene fotografije. Na naslovnici je fotografija Kule Andreuci (Andreučić) u Kutu (Vis), a na središnjoj strani kataloga je slika izložena u postavu, *Posljednja večera*, ulje na platnu, rad nepoznatog majstora iz 18. stoljeća. Obje fotografije snimio je Igor Brzoja.

Jedini veći nedostatak izložbe je što legende (naravno, zbog nedostatka financijskih sredstava) nisu napisane još i na nekom od svjetskih jezika jer je izložba osim domicilnom stanovništvu namijenjena i stranim turistima.

Zanimljivo je spomenuti ovom prilikom i vlastita iskustva pri pokušaju razgledanja svih spomenika na otoku (u Visu, a

Kapetanski stolac Fitzroya Macelana, šefa britanske vojne misije pri Glavnom štabu Hrvatske s avijatičarskom bluzom RAF-a snimila: V. Pavić

posebno u Komizi). Ukoliko ih slučajno i pronađete ili nabasate na njih, svi su redom zatvoreni i uglavnom bez mogućnosti posjeta. Stranim turistima, posebice Englezima koji se zanimaju za razgledanje Titove špilje, jer ona je dio i njihove povijesti, to je nažalost, također nedostupno. Špilja je prazna i zatvorena, iako je dio inventara sačuvan u muzejskom fondusu.

Po svemu do sada viđenom i napisanom može se zaključiti da su za osnivanje Zavičajnog muzeja otoka Visa ispunjeni svi bitni preduvjeti i da je ova odlična Izložba (koja je zaslužila veliko početno slovo u imenu) s nazivom *Ususret Zavičajnome muzeju otoka Visa*, dokaz koji ide rečenoj tvrdnji u prilog. Uza stručnost i dobru volju koju su pokazali Hrvatski povijesni muzej, Arheološki muzej Split i Ministarstvo kulture, čeka se drugi dio, tj. reakcija Poglavarstva otoka Visa, koja bi trebala uslijediti što prije, u njihovom interesu.

Summary:

From the exhibition to the new display at the Museum of the Island of Vis

The fort called the Battery of Our Lady on the island of Vis held a Memorial Museum founded in 1964 as the seat of the Headquarters of the Army of National Liberation. The museum was a part of the former Museum of the Revolution of the People of Croatia. After 1991, this museum became a part of the Croatian History Museum. In 1994 the thirty-year-old permanent exhibition was taken down although we could not say that it was lacking in a professional, museological sense, but ideological considerations outweighed scholarly arguments. The exhibition was taken down and the Museum was closed to the public.

The idea of transforming the Memorial Museum to a local museum was present for a long time, and this could be carried out after Croatia gained independence.

The curator of the Croatian History museum, Nataša Mataušić, wrote the proposal for the transformation and proposed the project of a temporary display of the Museum of the Island of Vis, and she wrote about this in an earlier issue of this publication.

In the meantime the rooms in the Battery of Our Lady housed temporary exhibitions, but a final solution for a regional museum was not found in spite of the good will of the of the professionals at the Croatian History Museum in Zagreb, the Archaeological Museum in Split and the Ministry of Culture because the head council of the Vis municipality could not finance the material costs and the employment of at least one curator; this was also the theme of an article by the curator Nataša Mataušić.

The activities of the museum that had not yet been founded continued through occasional exhibitions. And so, on the occasion of the Day of Patriotic Thanksgiving on August 5th 1999, another exhibition was presented at the Battery of Our Lady on the island of Vis that should, in line with its concept, the effort put into organising it and the results it achieved, be the basis for a new permanent exhibition of the Museum of the Island of Vis. The exhibition was prepared by Nataša Mataušić with a group of associates from the Croatian History Museum from Zagreb and the Archaeological Museum from Split. The story of the island in the exhibition begins with archaeological items and chronologically continues to the story of the island in the 20th century.

The exhibition is accompanied by a catalogue with an introductory text on the cultural history of the island of Vis and a list of the exhibited items.

Since this exhibition showed that the main, professional, part of the work linked with the forming of the Island of Vis was completed with the good will of the Ministry of Culture, the Archaeological Museum from Split and the Croatian History Museum from Zagreb, we are now waiting for good will to be shown by the head council of the island of Vis as soon as possible, since this would be in its own best interests.